

Osmnáctidílný seriál MF DNES je určen žákům základních škol a jejich rodičům. Na ukázkách kvalitní beletrie a zadaných úloh se naučíte lépe porozumět textu, přemýšlet o něm a dobře ho využít, což se vám může hodit nejen při přijímacích.

Jak rozlousknout náročný text

Dobré úlohy usnadňují čtenáři porozumění textu. Ten, kdo je připravil, musel sám napřed tomu, co čte, hodně dobře rozumět. A úlohami nám napovídá. V životě čteme texty s přípravnými úkoly málokdy. Většinou si musíme vystačit s vlastním rozumem. I když jsme zdatní čtenáři, narazíme čas od času na text, kterému se nemůžeme dostat na kobyliku. Ale i u snadného čtení bychom se měli zamyslet nad tím, zda jsme něco nepřehlédli. Spolykali jsme písmenka jako v prvním dílu seriálu Paleček ve vyprávění o Knižžroutovi? Nezůstalo při tom naše porozumění jen na povrchu? Nepadli jsme dokonce do nějaké autorovy léčky?

Ukázky možných odpovědí

- A** O čem budu číst: Text bude asi o tom, že je těžké najít ve vesmíru planetu. Co už vím: Planetou je třeba Země. Obíhá kolem Slunce a každá planeta má nějaké své Slunce. Co bych se chtěl dozvědět: Hledají nějakou určitou planetu? Proč je těžké planetu najít? Jak se to dělá? K čemu je to dobré?
- B** Každý si text dělí jinak, po jednotlivých odstavcích, po částech odstavců nebo po několika odstavcích.

- C** 1) K nalezení planety nepomůže ani dalekohled. Planeta se schovává ve světle hvězdy.
2) Planety nejsou vidět, protože na rozdíl od hvězd nehoří a vydávají málo světla.
3) Například druhá věta textu: *Kdybyste použili silný dalekohled a podívali se na nějakou vzdálenou planetu, její slabý svit by se ztrácel v jasu hvězdy, kterou obíhá.* Otázka: Pomohl by ještě silnější dalekohled? Proč?
4) Například čtvrtá věta textu: *Tak jako k sobě přitahují jablka, měsíce a družice, přitahují i svou mateřskou hvězdu – stejně jako pes zkouší tahat svého majitele za vodítko.* Jak se dá poznat, že i Země přitahuje Slunce? Proč autor dává bromady jablka, měsíce a družice?

- D** Planety nesvíti a jsou schované ve světle své hvězdy. Tak je nevidíme přímo. Můžeme ale pozorovat pohyb hvězdy, tu vidíme. Když se její dráha zvlíne, znamená to, že na ni působí přitažlivost neviditelné planety. Z toho poznáme, že tam ta planeta je, a můžeme i spočítat, jak je velká.
- E** Zjistili jsme, že dneska vědci dokážou najít ve vesmíru i neviditelná tělesa. Plyne z toho, že lidé si nacházejí stále nové pomůcky, jak se dozvědět víc.

pro mladší

Jak ve vesmíru najít planetu

Planety si nevyrábějí vlastní energii, takže jsou oproti hvězdám, které září díky termojaderné reakci v jejich nitru, velmi slabě viditelné. Kdybyste použili silný dalekohled a podívali se na nějakou vzdálenou planetu, její slabý svit by se ztrácel v jasu hvězdy, kterou obíhá. Planety však můžeme hledat jinak: pomocí účinku jejich gravitace. Tak jako k sobě přitahují jablka, měsíce a družice, přitahují i svou mateřskou hvězdu – stejně jako pes tahá svého majitele za vodítko. V případě planet je vodítkem působení gravitačních sil.

Astronomové pozorují bližší hvězdy jako Alfa Centauri A nebo B a sledují, jestli za ně „netáhá“ nějaká skrytá planeta. Pohyb hvězdy způsobený „zataháním“ je znamením přítomnosti planety a můžeme ho zjistit dvěma způsoby:

Úlohy pro mladší i starší čtenáře

Ukážeme si, jak se textem může prokousávat někdo, pro koho je obtížný. Příklady nejsou ukázky jediného správného řešení, ale řešení možného. Zda jsou tvá vlastní řešení také možná, to nejlépe zjistíš, když budeš text zkoumat společně s někým dalším a budete se o svých řešeních bavit.

Nejprve si přečti body A-E a pak zkus podle nich pročíst celý text.

- A** Zastav se u názvu textu. O čem asi budeš číst? Co už o tom víš? Co by ses chtěl dozvědět?
- B** Čti text po částech, které ti připadají zvládnutelné.

pro starší

Za prvé, vlny světla vyzařovaného hvězdou jsou posunuté k modrému nebo červenému konci spektra – podle toho, zda se k nám hvězda přibližuje, nebo se od nás vzdaluje (říkáme tomu Dopplerův jev).

Za druhé, dalekohled zobrazuje hvězdy opakovaně během několika let a podle poloh hvězd na snímcích se změní její pohyb po obloze. Pokud je poblíž hvězdy exoplaneta, projeví se malým zvlněním přímočarého pohybu hvězdy.

Tak byly nalezeny planety o hmotnostech až desetnásobku Jupiteru. A lovci exoplanet samozřejmě usilovně pátrají dál u stále vzdálenějších hvězd. Možná se jednou i ty staneš objevitelem planety, které si nikdo předtím nevíš!

(Zdroj: Hawkingovi, Lucy a Stephen. Jirkův vesmírný lov pokladů. Praha: Knižní klub, 2009. Upravováno.)

C Po přečtení první části (např. prvního odstavce) se zastav.

1) Nejprve si krátce řekni svými slovy, o čem jsi v této části četl.

2) Jestli ti to nejde, přečti si znovu první větu. Formuluj si svými slovy, co v ní autor chce asi říct.

3) Čti tak větu po větě. Můžeš si pomáhat otázkami. I když ti bude věta připadat jasná, řekni si svými slovy, co znamená. Tím si ověříš, jak větu rozumíš.

4) Když už rozumíš, co věty říkají (řekl sis je svými slovy), polož si otázky o něčem, nad čím můžeš zapřemýšlet. Na každou si řekni svou domněnku.

D Když jsi porozuměl všem částem textu, přečtypravěj si, o čem jsi četl. Jako bys to měl říct kamarádovi.

E Co hlavního jsme díky textu zjistili? A co z toho plyne?

Vyzkoušejte si

Vezměte si text, který je pro vás náročný, a vyzkoušejte si znovu celý postup. Nejlépe bude, když se do toho pustíte ještě s někým dalším, s kým se vám dobře povídá.

Stranu připravil čtenářský tým projektu Pomáháme školám k úspěchu rodinné nadace Renáty a Petra Kellnerových a redaktorka MF DNES Bohdana Jarošová.

» PŘÍŠTĚ

Jak to bude dál?
Čtenář umí předvídat

Tipy na čtení

PRO MLADŠÍ

Stephen Hawking, Lucy Jirkův vesmírný lov pokladů

Při čtení série knih o Jirkovi, jeho kamarádech a vesmíru zažijeme neuvěřitelné dobrodružství, seznámíme se s úvahami předních světových vědců o vesmíru a hodně se o něm dozvíme.

PRO STARŠÍ

Stanislava Jarolímková

Co možná nevíte o životě našich předků

Jak vypadal život obyčejných lidí ve středověku, to si málokdo umí představit. Autorka nám podává čtivý přehled ne o tom, co všechno ještě neměli jako my, ale co měli, jak jedli a pili, jak si dovedli poradit v denním životě rodinném i v práci nebo na co věřili.

Tipy

Postupy k vyjasnění neznámých slov a slovních spojení:

- Čti kousek před a kousek za složitým místem. Můžeš to zkusit i nahlas.
- Zkus si problémové slovo nebo slovní spojení nahradit jiným slovem a znovu si ten kousek přečti, s náhradou – dává to teď smysl?
- Přemýšlej o slově samotném – neznáš podobné slovo?
- Lze slovo nějak rozdělit na části, které budou srozumitelnější?